

تاریخ عثمانی انجمنی

۱ بیان
۱۳۳۰

پنجمی سنہ
نومبر ۲۰

مجموعہ سی

بنی ارتنا

سیواس وحوالیسندہ حکمفرما اولش اولان قاضی برهان‌الدینک
ترجہ حالی یازمق ایستدم . قاضینک نشأتی آ کلامق ایچون بنی ارتنا
دولتک - ولو پک مختصر اولسون - تاریخنئی بیلمک مقتضیدر . بونک
ایچون ارتنا بکله اخلافنک تاریخنئی حقندہ برقاج کله یازماغه باشلیورم :

۱ - علاء‌الدین ارتنا بن جعفر

۷۵۳ - ۷۳۶

یدی یوز اونوز آلتی سنه‌سی تاریخ اسلامده وقایع مهمه‌نک مصدری
اولشدرد . سنه مذکورده ایلخان اعظم سلطان ابوسعید بهادر خان
کنج یاشنده بلا ولد وفات ایدیور . بوموت ناکهانی ایلخان دولتی تزلزله
اوغرا دیور . برسنده اربا ، موسی ، محمد نامرندہ اوچ ذات یکدیگری
متعاقب مقام ایلخانی‌یه اقتاد ایدیور . مملکتده برمرج و مرچ حکمران
اولیور . ایکی حسن بو اغتشاشدن استفاده‌یه چالیشورکه ، بونلرده امیر
چوبانک حفیدی کوچک حسن ایله آل‌جلایردہ دینلن ایلک‌نایان دولتک
مؤسسسی بیوک حسن در .

کوکچک حسن باباسی امیر تیمور طاش‌بن‌چوبان مصره فرار ایتدیکنده
طوتیلوب کجاق قلمه‌سندہ حبس ایدلش و سلطان ابوسعید بهادر خانک
ارتحالئی متعاقب دولت ایلخانیه ممالکنده ظهوره کلن اغتشاشدن انتهاز
فرستله محبسندن چیقمش و حیلہ کار ، دساس بر ذات اولدیفندن باباسی
تیمور طاشک مصرده قتل ایدیلشمش اولدیفنی و برحیات بولندیغنی بیانله
قراچری نامندہ برکوله‌ینی تیمور طاش اولمق اوزره اعلان ایتمش و سیاست

مملکتی تدویرہ قالقیشہرق خاندان ایلخانیدن ساتی بک بنت خدا بندہ یی حکمدار اعلان ایتیش وبعده برعورت ایران سلطنتہ لایق دکلدرہ دیہرک ینہ مذکور خانداندن «سلیمان» ی ایلخان نصب ایلہمش وساتی بکی دہ طوعاً وکرہاً اکا نکاح ایتیش ایدی .

بیوک حسن یاخود شیخ حسن کبیر امیر چوبانک قیزی بغداد خاتونی تزوج ایتیش ایدی . سلطان ابوسعید بہادرخان بغداد خاتونہ تمشق ایتیمککھ - مغول عادت سقیمہ سنہ تبعاً - بیوک حسن زوجہ سی بغداد خاتونی تطلیق ایدوب ابو سعید آنی نکاحلہ آلدی . صوکرہ شیخ حسن کبیرک بغداد خاتونلہ [۱] کیزی مخبرہ سی وار دیہ افترا ایدلمککھ ایلخان آنی قتل ایتیمک ایستہ دی . والدہ سی ایلخانیان دن ارغونک قیزی وابوسعید بہادرک بیوک عمہ سی اولمغلہ شفاعتی اوزرینہ کلاح قلعہ سنہ حبس ایلہ اکتفا اولوندی ۷۳۲ . بالآخرہ اسنادک کذب صریح اولدینی تظاہر ایدوب مفتیلر قتل ایدلدی وشیخ حسن کبیردہ عفو اولنہرق ۷۳۳ دہ ایالت رومہ والی تعیین اولندی . ۷۳۶ سنہ سنہ قدر والیلکدہ قالدی . سلطان ابوسعید بہادرخانک ارتحالہ خبر آلدینی کبی ایالت رومی امرادن نویان لقبی حائر ارتناہ براقرق عراقہ کیتدی . خاندان ایلخانیدن اولا سلطان محمدی وپلانجی تیمورطاش ایلہ آلاطشاغ حدوددندہ وقوعہ کلن محاربہ دہ بونک شہادتی اوزرینہ ۲۰ ذی الحجہ ۷۳۸ طغاتیوری وبعده جہان تیموری ۷۳۹ سریرایلخانہ یہ اجلاس ایلہ دی . ۷۴۱ سنہ سنہ جہان تیموری عزل ایدوب عراق دہ حکمران اولدی .

ارتنا جعفریک نامندہ امرادن برذاتک مخدومیدر . تیمورطاش بن امیرچوبان بونک ہمشیرہ سی تزوج ایتیش ایدی . تیمورطاشک مصرہ

[۱] بغداد خاتون مفتیلرک افنای وجودندن صوکرہ اقبال سابقی بولمش ایسہ دہ ابوسعید وفاتندہ مشارالہی تسمی ایتیمککھ اتہام اولنہرق قتل ایدلدی . شیخ حسن کبیردہ ابوسعیدک دیگر زوجہ سی دلشاد خاتونی تزوج ایتدی .

فرارنده امیر ارتنا ایلخان ابوسعید بهادرخان ابراز صداقت ایتمکه سیواسه
امیر تمین اولمش ایدی . سیاح مشهور ابن بطوطه سیواسده ارتنایی
زیارت ایتش ایدی . ارتناک ای عربجه بیلدیکنی یازیور .

ابوسعید بهادر خانک ارتخالندن صوکره امیر ارتنا شیخ حسن کبیره
اسماً تابع اولمش وبونک نصب کرده لری اولان سلطان محمد ، طغانجور ،
جهان تیمور ناملرینه ممالک رومده مسکوکات ضرب ایتدیرمشدر . کوچک
حسنه وبونک متبوع رسمیلرینه اطاعت ایدمه مش وحتی بیوک حسنک
عراقده تأسیس سلطنت ایتسی اوزرینه حامیسز قالماق ایچون مصرملکی
ناصرالدین محمد قاضی برهان الدین احمدک جدی اولان قیصریه قاضیسی
سراج الدین سلیمانی [۱] کوندروب ممالک رومده سلطان مشار الیهک
نیابتی طلب ایتش وتابعیتی مؤید اولق اوزره خطبه یی سلطان مشارالیه
نامنه اوقوتمش اولدیفنی عرض ایتش وینه سلطان مشار الیهک اسمنه
ضرب ایتدیردیکی پاره لری تقدیم ایتدیرمش ایدی .

عدل ونصفتی ایله قلوب اهالی یی جلبه موفق اولمش وبووجهله بین الاهالی
«کوسه پیغمبر» شهرتی اکتساب ایتش اولان ارتناک ازدیادشرف وشانی
کوچک حسنه کران کلکده ایدی . وقتیه پدیری تیمور طاشک حکومت
کاهی اولان ایالت رومی استیلا غیرتنه دوشدی . مقام ایلخانیه نصب
کرده سی اولان سلیمانی ارتنا اوزرینه هجومه سوق ایله دی . حسنک عزیمی
سیواسی محاصره وضبط ایدی . ارتنا دها غیرتلی طاورانهرق دشمنی
سیواسدن دهایلروده کیننوک اووه سنده قارشوله دی . ارتناک عسکری
اولا مغلوب اولدی . سلیمانک عسکری بومغلوبیت اوزرینه یمایه قویلدی .
ارتنا برتبه دن دشمنک احوالی سیر ایدرایدی . باقدی که سلیمان معیتده

[۱] طلب ارتنا تقلیداً ناصریاً بنیابة الروم . وتردد فی هذا سراج الدین قاضی
قیساریه (قیصریه) . فکتابله فاخلص الموالاة واقام دعوة الحطبة الناصریة
على منابر البلاد الرومية . وضرب السكة بالاسم الشريف وجهاز من الدراهم الضروبة .
مسالك الابصار : شهاب الدین احمد العمری ایاصوفیه کتبخانه سی نومرو ۳۴۱۶

جزئی بر مقدار عسکر اولدینی حالده بر موقعه طور ییور. همان عسکر یخه
طوپلایوب اکا هجوم ایتدی. بویله جه مغلوبیتی غالبته مبدل اولدی. شهرتی
کوندن کونه آرتدی. [۱]

ارتسانک دیار روم ده یعنی آنا طولی ده او زمان موجود اولاند
طوائف ملوک ایله مناسبات سیاسیه سی حقنده معلومات ایده مدهدم.
شکاری نك قرامان تاریخنده ارتسادن پک چوق بحث اولنقده
ایسهده کوردیکم نسخه احتجاجة صالح اولمادیقندن ووقوعاتک
هانکی سنلرده جریان ایتش اولدینی کوسترله دیکندن اندن بر شی
نقلنه جرأت ایده مدهدم. هر حالده ارتسانک قرامان عائله سیله قرابتی اولدینی
وهم حدود اولتی حیثیتله محارباتدهده بولندینی محتملدر.

ارتسانک اورخان غازی ایله ده مناسبات سیاسیه سی اولمایددر. منشآت
فریدونده بو مخبرات سیاسیه ده دأر بر قید یوقدر.
ارتنا ۷۵۳ سنه سنده ارتحال ایتشدر. مشارالیهک شهرت عظیمه سنه
بناءً ارتحالی مصر وشامجه تأثراتی موجب اولمشدر. مشارالیه حقنده
مؤرخ صلاح الدین خلیل بن ابیک الصفدی:

بملکة الروم ملء الردی لاجل النوبن الذی قد فقدنا
فتبا اصرف الیالی التی ارتنا کمالا اردنا

قطعه سنی انشاد ایتش و «الدرالمنتجب فی تاریخ حلب» مؤلفی محمد بن
حیدر ده:

لما الله دهرأ شدید السطا حوادثه لظبا هافرتنا
وبعد القصور ونیل السرور لسنن القبور ارتنا ارتنا

قطعه سیله مرثیه کویا اولمشیدی. [۲]

[۱] سلجوقنامه ترجمه سی طوبقبو سرای هایوننده روان (صاریق)
اوله سنده کی کتبخانه ده.

[۲] بوابکی قطعه یی اوقاف نظارتی قیود عتیقه عربی مترجمی وآماسیه تاریخی
مؤلفی حسام الدین حسین افندی بوعاجزه لطف ایتدی. برنجیسنک مآلی: غائب

ارتناك قبری سیواس یاخود قیصریه ده اولوق محتملدر.
 سیواس ده اوغلی شیخ حسن بکک تربه سنی کودوک مناره نامیله
 موجوددر. موزه لر مدیری خلیل بکک سیواس - دیوریکلی نام فرانسیزجه
 اثرنده بو بنا حقنده تعریفات مکمله واردر. تربه مذکوره دروننده کی
 کتابه سنک مزاری بو اثردن آتی به نقل ایتدم :
 (۱) وفات مرحوم مغفور کلبرک حمر سلطنت شکوفه شجره سعادت
 نهال روضه مملکت شیخ حسن بک نورالله
 (۲) ضریحه فرزند حضرت سلطان اعظم
 (۳) شاهنشاه معظم مالک رقاب الامم ظل الله فی العالم سیف الدنیا
 والدین سلطان ارتنا خلدا الله مملکته .
 (۴) درماه رمضان سنة ثمان و اربعین و سبعمائنه
 کنه الاخبار صاحبی عالی نك فصول حل وعقدنده ارتناك و مخدومی محمد
 ایله زوجه سی سولی پاشناك قبرلری قیصریه جوارنده برتریه ده بولوندیغنی
 یازیور . بو تربه قیصریه شهرینه برچاریک ساعت مسافه ده کوشک
 طاغنده اهرامی الشكل برینادرکه قبوسنده :

امیربانشاه هذه العمارة النورین العظم ملک الامراء
 فی العالم امیر ارتنا زیدعده لاجل منکوحته الملكة
 المرحومة سولی پاشا طاب ثراها محرم سنه اربعین و سبعمائنه

عباره سنی حاوی برکتابه [۱] و دروننده مخدومی و خلفی محمدک سنک
 ایتدیکنمز نویان ایچون مملکت روم حزن و کدرله طولدی . ایسته مدیکمز وجهله
 ارتنایی بزه کوسترن تحول ایامه یازقلر اولسون . — ایکنجیسنک مالی: قهری
 شدید اولان دهره الله لعنت ایشون که آنک حوادثی بزی تلخکام ایدر. ارتنایی
 سرورلره و سربارلره نائل ایتدکدن سوکره سببحن قبورده بزه کوسردی .
 [۱] بو کتابه بی انجمنمز اعضای معاونه سندن میرالای متقاعدی علی بک افندی به
 ۳ مارت سنه ۱۳۱۸ تاریخلی برمکتوب ایله برذات قیصریه دن کوندرمش و میر
 مومی الیه ده بو عهد عاجزه لطف ایتش ایدی . بو مکتوبده ارتناك قبرطاشی تربه ده
 بولمادیغنی محرردر .

مزاری ۱۳۱۸ سنه سنه قدر موجود ایکن بوتاریخدن براز سوکره برمتصرفک بدتخریپی ایله کتابه لر محو ایدلدیکی مرویدر .

۲ — غیاث الدین محمد بن ارتنا

۷۵۳ - ۷۶۷

ارتناک ارتحالنده امراسی یرینه کوچک اوغلی غیاث الدین محمدی اجلاس ایتدیلر. دیگر اوغلی جعفریک کوچک برادرینک کندینه تقدیمی چکمه یه رک غوغایه باشلادی، اما مغلوب اولدی .

محمد بن ارتنا یه تابع اولان چاودار تاتارلری ایله دیگر قبائل خداوندکار سلطان مراد خان اولک جلوسنی متعاقب ممالک عثمانیه تجاوز ایتدکلرندن بونلرک مضرتلری دفع ایدلمش وانقره قلعه سی ده ضبط اولونمش ایدی .

محمد علیپنه خواجه علی یاخود علی شاه اسمنده برامیر خروج ایتکله امیر محمد مصردن امداد طلب ایتمش ونائب حلب قومانداسنده کلن یاردم قیصریه قدر کلش وامیر محمدک مظفریتی تأمین ایتمش ایدی. سنه ۷۶۶ [۱]

ایرتسی سنه یعنی ۷۶۷ ده امراسنک اتفاق خفیبی ایله محمد قتل ایدلدی . بو اتفاقه قاضی برهان الدین احمدده داخل اولدینی سیاق احوالدن آکلاشلمقده در .

[۱] تاریخ عینی (عقدالجان ، جلد ثامن عشر) بایزید جامی دروننده

ولی الدین افندی کتبخانه سی نومرو ۲۳۹۵

۳ — علاءالدین علی بك

۷۸۲ - ۷۶۷

محمدك یرینه اوغلی علی بك اقامه ایدلدی . حالبوکه ارتنا مالكنك
هریوجك شهرلرنده بررامیر توره مش . نیکده ، آقسرائ الدن جیقمش
ایدی . سیواسده علی شاه رومینك مخدومی حاجی ابراهیم ، توقادده شیخ
نجیب ، آماسیه ده حاجی شاد کلدی کبی ذوات بونلرك سرآمدانی ایدی .
برآره لق قاضی برهان الدین احمدده قیصریه بی ضبط ایتمك ایسته دی ایسه ده
موفق اولامادی .

قاضی برهان الدین احمد حاجی ابراهیم ایله متفق ایدی . علی بك
قیصریه ده قاضی بی حبس ایندیردی . حاجی ابراهیم بوندن واحوال
سأره سندن دلکیر اوله رق صماغار نام مغول قبیله سنك رئیس خضر بکله
اتفاق ایده رك علی بکی طوتوب حبس ایندی . حاجی ابراهیم بارمبای مغولیه
حرب ایدرکن مقتول دوشمکله قاضی برهان الدینك مساوتیله حبسدن
قورتولدی . تکرار مقام حکمرانی به کچدی قاضی بی ده وزیر ایدندی .
ربیع الاول ۷۸۰ .

قاضی برهان الدین آماسیه امارتنده بولونان حاجی شاد کلدی بی استرقاب
ایتمکده ایدی . علی بکی آماسیه تسخیرینه کوتوردی . موفق اولامایه رق خاسراً
رجوع ایندیله . بعده نیکده محاصره سنه کیتدیله . آنی آلامایوب جوارنده کی
قره حصاری آلدیله . سیواسه دوندیله . اوقیشی سیواسده کچروب ایلك
بهارده نیکساری یضما ایندیگدن صوکره سیواسه عودت ایله دیله . بوسره ده
والی ارزنجان پیرحسین ارتحال ایتمکله ارزنجان ضبطنه کیتدیله . بونده ده
موفق اوله مایه رق سیواسه رجوع ایندیله . علی بك حاجی شاد کلدی بی
تأدیپ ایتمك اوزره سیواسدن چیقدی . یوله طاعونه طوتیله رق وفات
ایندی . جمادی الال ۷۸۲ .

علی بکک اوغلی محمد چلبی یدی یاشنده برچوچق اولدیفندن نیابت امارته سلچوقی خاندانه منسوب قلیج ارسلان کچیرلدی .
 علی بکک جسدی توفاده کوندرلدی اوراده دفن ایدلدی . خروس اوغلی خانی دروننده بولونان تربده علی بکک قبری اولوق لازم کلور ایسه ده انجق علی بکک حفیدی احمد بکک ۷۳۷ و بونک اوغلی محمد بکک ۸۴۷ و کریمعلری نسلیخان ۸۶۰، عایشه ۸۴۰، فاطمه ۸۳۴ و محمد بکک اوغلی یوسف چلینک ۸۳۸ تاریخیلی قبر طاشلری موجود اولدیغنی بر ذات واسطه سیله تحقیق ایتدیردم .

محمد چلینک اوغلی احمد بکک مخدومی پیر احمد بکک ۸۸۲ تاریخیلی بر وقیه سی کوردیم . خروس اوغلی ذیلین بو عائله یه منسوب ذواتدن بر چوقلری خدمت دولت عثمانیه ده بولونمشلردر .

۴ - محمد چلبی یه نیابة قلیج ارسلان

بعده قاضی برهان الدین احمد

۷۸۳ — ۷۸۲

قلج ارسلانک سلچوقی خاندانندن اولدیغنی بزم ورزمده محررایسه ده ابا و اجدادی کیملر اولدیغنه دائر بر قیدیوقدر. دیگر بر ائرده ده بوبابده ر معلومات الیه ایده مدم .

علی بکک ارتحالی متعاقب بر طرفدن قلیج ارسلان دیگر جهندن آماسیه امیری حاجی شادکلدی پاشا سیواس اوزرینه یورومکده ایدی . قلیج ارسلان ترجیح ایدیلره رک و سیواسه جلب اولنهرق بر مجلس عقد ایدلدی . امارته قلیج ارسلان ، قاضی برهان الدین احمد و سیدی حسام نامزدایدی . قلیج ارسلان بعض شرائط ایله انتخاب اولوندی که قیصریه ایله

خرسنوس قلمه سنك ضبطيله قاضی برهان الدینه تسلیمی وسیدی حسامك منصبنده ابقاسی بوشرائطدن ایدی.

برهان الدین مقصدینه نائل اولمق اوزره قیصریه یه کیتدی. او حوالیده کی مغوللر استقبال ایدوب اطاعت ایتدیلر. شهرده ضبط اولونمق اوزره ایکن قلیج ارسلان دن خبرکلدی که اولا حاجی شادکلدی بی اورتدن قالدیرالم، سوکره قیصریه بی برابرجه ضبط ایدرز. حالبوکه قیصریه والیسی جینده ده برآدمی کوندروب استالت و بردی. قلیج ارسلان حاجی شادکلدی ایله حربه کیتدی. توقاد جوارنده وقوعه کلن حربده قلیج ارسلان مغلوب اولدی. بو مغلوبیتی برهان الدین دن بيلمکده ایدی. بو وجهله اره لرنده کی منافرت کوندن کونه آرتدی. قلیج ارسلان مرحوم علی بکک منکوحه سی تروج ایتدی که، بو صورتله سیواسده یرلشمکده اولوب برهان الدینی قره حصاره کوندرمک املنده ایدی. برهان الدین برکون قلیج ارسلان ایله شهر جوارنده کزیمکده ایکن فرصت دوشوروب کندی ایله آتی قتل ایتدی. براز سوکره ده قلیج ارسلانک عمجه سی کیخسروی ده ینه کندی ایله اولدیردی. ۱۴ ذی القعدة ۷۸۲ قاضی برهان الدین احمد اقصای مراعی اولان امارته بواییکی قتل ایله واصل اولدی.

ارتنانک تشکیل ایتدیکی دولت فرق یدی سنه قدر دوام ایتش ایسه ده حقیقته کندی وفاتیه زوال بذیر اولمشدر. اوغلی محمد وحفیدی علی بکک سلطنتلری پک سونوک کچمشدر. علی بکک اوغلی زواللی محمد چلی اسماً حکومت ایتمشدر. قلیج ارسلان و برمدتده قاضی برهان الدین احمد بویچارمک نیابتنده بولتمشلردر. نهایت الامر قاضی برهان الدین اماسیه امیری حاجی شادکلدی بی بالمحاربه قتل ایتدیکن سوکره اعلان استقلال ایدرک هر طرفه ایلچیلر کوندردی. نامنه خطبه او قوتدی سکه کسیدردی. [۱]

[۱] محمدک دیگر اوغلی ارتنانک و بونک اوغلی اسن وغازی بککک اسملری جامع الدوله واردر. شکاریک بحث ایتدیکی ارتنا بو اولمالیدر.

مسکوکات : امیر ارتنا ۷۳۶ سنہ سندن ۷۴۰ یا خود ۷۴۱ سنہ نہ
قدر بلاد رومہ مسکوکاتی شیخ حسن کیرک نصب کردہ لری اولان
سلطان محمد ، طغا تیمور ، جهان تیمور نامرینہ کسدرمشدرکہ بونلر
ایلخانلر مسکوکاتی میانہ داخلدر . ۷۴۰ تاریخندہ مصر ملکی ناصرالدین
محمد نامہ کسدرمش اولدینی تاریخلردہ محرر ایسہدہ هنوز بوسکدن
کورہ مہدم .

احتمال کہ ناصرالدین محمدک وفاتندن سوکرہ ارتنامغول اوینفور یازسی ایله
کندی نامہ مسکوکات ضرب ایتشددر . بالاخرہ پوطرزدہ مسکوکات
ضربندن صرف نظرلہ السلطان الاعدل علاالدین والدین [۱] عنوانیلہ
کموش پارہ لر کسدرمشدر .

اوغلی محمددہ بو عنوانلہ وبعده غیاثالدین عنوانیلہ محمد ارتنا [۲]
دیہ نامنیدہ یازہ رق مسکوکات ضرب ایتشددر .

بونک خلنی علی بک علاءالدین [۳] عنوانلی پارہ لری وادر . محمد ارتنا
یرینہ « علی » یازلش برسکینی یاقیندہ الہ ایتدم . محمد چلبی نامہ سکہ
کسیلوب کیلمدیکی مجهول ایسہدہ کسلش اولسی محتملدر .

احمد توحید

[۱] موزة ہایون مسکوکات قدیمہ اسلامیہ قتالوغی قسم رابع صفحہ ۴۲۷، ۴۲۸

[۲] » » » » » » » » ۴۳۶-۴۳۰

[۳] » » » » » » » » ۴۳۹-۴۳۷